

Kolektivní pracovní spory v EU

Úvod

K pracovním sporům spojeným s protestními akcemi v kolektivním vyjednávání dochází, když selže nebo chybí sociální dialog nebo když se zhroutí pokusy o řešení sporů. Mohou být velmi rušivé pro firmy, pracovníky a společnosti a poukazují na oblasti, které mohou vyžadovat politickou pozornost. Aby nadace Eurofound těmto situacím lépe porozuměla, vytvořila v roce 2017 pilotní databázi nazvanou Monitor protestních akcí (Industrial Action Monitor, IAM). Sběr údajů byl zaměřen především na identifikaci různých typů stížností, jejich důvodů, hlavních problémů s nimi spojených, zemí a odvětví, v nichž k nim nejpravděpodobněji dochází, a výsledků po provedení těchto opatření.

V této zprávě se analyzují kolektivní pracovní spory v Evropě na základě studie proveditelnosti a uvedené pilotní databáze. Údaje v IAM shromáždila nadace Eurofound a Sít korespondentů nadace Eurofound v letech 2018–2019 a zahrnuje všechny členské státy EU a dále Norsko a Spojené království.*

Po aktualizaci údajů se ke zohlednění následných výstupů seskupilo 463 případů pomocí analýzy klastrů, aby se vypracovala typologie pracovních sporů, která se poté porovnávala se stávajícími typologiemi pracovněprávních vztahů. Analýza byla provedena s použitím ukazatelů vzešlých z přezkumu literatury.

Politické souvislosti

Pracovní spory jsou pro evropskou politiku významné v několika ohledech. V souvislosti s právem se kolektivně organizovat a vyjednávat je klíčovým právem evropských pracovníků právo na stávku. Všeobecně se však řídí místo evropské na vnitrostátní úrovni. Právo na stávku komplexně interaguje s jinými právy. Například nedávne pokusy

vnitrostátních vlád (mimo jiné Belgie, Německo, Řecko a Spojeného království) o změnu právních předpisů ohledně práva na stávku jsou přinejmenším částečně spojeny se zavedením práva na zastoupení nebo reprezentativnost.

V každé zemi jsou protestní akce zakořeněny ve zvláštních institucionálních souvislostech, které formují vnitrostátní politické a právní struktury a tradiční postupy v oblasti pracovněprávních vztahů. To spolu s tím, že chybí jasné definice, komparativní analýzu komplikuje. Přesto však organizace jako Evropský odborový institut (ETUI) a nadace Eurofound vyvinuly efektivní úsilí o analýzu dlouhodobějších trendů včetně společných prvků a rozdílů napříč členskými státy. Nedávne studie poukazují na obecný pokles protestních akcí ve všech členských státech, i když tento stav v některých letech narušil prudký nárůst.

Během pandemie COVID-19 se protestní akce jednoznačně omezily, přičemž nejvýznamnější pracovní spory spojené s onemocněním COVID-19 se nepřekvapivě vyskytují v odvětví lidského zdraví a sociálních služeb, vzdělávání a v odvětví dopravy a logistiky. Je však třeba poznamenat, že absence otevřeného konfliktu, jako jsou stávky nebo výluky, nemusí nutně znamenat neexistenci konfliktu.

Klíčová zjištění

- Souvislosti, za kterých se spory odehrály, byly různorodé a ne všechny souvisely s problémy na pracovišti. Kolektivní vyjednávání bylo spjato s více než třetinou sporů, přičemž další čtvrtinu tvořily stížnosti týkající se opatření na úrovni podniku a dalších 18 % představovaly stížnosti ohledně veřejného pořádku.
- Pokud jde o konkrétní témata, více než 40 % sporů zaujímaly problémy s odměňováním, 20 % problémy v otázkách zaměstnanosti, 16 % jiná hlediska pracovních podmínek a 13 % představovaly protesty. Více než 80 % sporů se týkalo zájmů, a nikoli otázek práva.

* Během pilotní fáze, jejímž cílem bylo prozkoumat proveditelnost celoevropského monitorování protestních akcí, shromáždila nadace Eurofound soubor údajů o více než 600 pracovních sporech týkajících se zejména roku 2018 a prvního čtvrtletí roku 2019. V rámci vnitřního tripartitního rozhodovacího procesu bylo rozhodnuto, že se monitor nebude provádět pravidelně a že projekt bude završen vypracováním této analytické zprávy o kolektivních pracovních sporech.

- Studie poukazuje na relativní nedostatek spolehlivých srovnatelných údajů o příčinách a problémech kolektivních pracovních sporů v celé Evropě a o tom, zda a jak se vyřešily, což brání snahám o analýzu vzorců a jejich srovnání na vnitrostátní úrovni nebo podle jednotlivých odvětví. Tato absence empirických údajů znesnadňuje testování platnosti různých typologií navrhovaných v literatuře, ale i vypracovávání politik pro řešení souvisejících problémů.
- Zkoumané spory spadají do pěti hlavních klastrů:
 - Klastř A – vnitrostátní spory týkající se zájmů a práv včetně různých forem zaměstnání a častějších zásahů třetích stran
 - Klastř B – rozsáhlejší spory ohledně zájmů týkající se kolektivních (platových) ujednání s kombinací realizovaných a nerealizovaných akcí a častějších zásahů třetích stran
 - Klastř C – lokalizované spory týkající se zájmů, problémů v oblasti zaměstnanosti, pracovní doby a restrukturalizace, s případy krátkého zastavení práce
 - Klastř D – lokalizované spory týkající se práv pracovníků a stížností ohledně podnikových politik
 - Klastř E – spory týkající se veřejných politik
- Při zaměření na jejich rozšíření v jednotlivých zemích se ukázalo, že se distribuce těchto typů neřídí žádnými vzorci, které by bylo možné očekávat na základě pěti stávajících typologií z literatury: typologie založené na vnitrostátních rozdílech v souvislosti s formou kapitalismu, hustotě odborů, intenzitě stávek, typech průmyslové demokracie a kolektivním vyjednávání.
- Nejbližší korelace, které bylo možné zjistit, byly konstatovány mezi klastrem B (spory týkající se kolektivních smluv s kombinací realizovaných a nerealizovaných akcí) a zeměmi, jež byly klasifikovány jako „podnikové“, a také těmi, které byly klasifikovány jako země s „převážně odvětvovou nebo vyšší úrovní vyjednávání“. Celkovým sdělením je však to, že nelze identifikovat jednoznačný vztah mezi typologií pracovních sporů odvozených z těchto údajů a jinými typologiemi průmyslové demokracie.
- Analýza podle odvětví ukázala, že těžba, výroba a veřejné služby jsou velmi pravděpodobně spojeny s klastrem C a v menší míře s klastrem A. Téměř polovina sporů spojených s velkoobchodním a maloobchodním odvětvím spadala do klastru A a totéž platí pro odvětví financí a pojišťovnictví, a ještě více pro informační a komunikační odvětví. Odvětví veřejné správy a vzdělávání byla – nepřekvapivě – spojena zejména s klastrem E, zatímco doprava a zdravotnictví byly poměrně rovnoměrně rozloženy ve všech klastrech. V klastrech C a D byla úměrně zastoupena všechna odvětví.
- Pokud jde o výsledek, spory v klastrech A a B s největší pravděpodobností vedly k urovnání vyjednáním, zatímco s nejmenší pravděpodobností tak, nepřekvapivě, vyústily spory v klastru E.
- Tyto výsledky, zejména nedostatečná korelace se stávajícími typologiemi, naznačují, že druh údajů shromážděných v rámci monitoru IAM přidává k souboru znalostí o pracovněprávních vztazích v Evropě nové důležité empirické důkazy, které nejsou v rámci stávajícího vědění k dispozici, a zasluhuje si další rozvoj a vyšetřování.

Politické ukazatele

- V analýze se upozorňuje na míru, do jaké je stávající literatura týkající se protestních akcí v Evropě založena na neúplných údajích, a poukazuje se v ní na potřebu budoucího systematického shromažďování empirických důkazů, které by poskytly základ pro srovnávací analýzu.
- Takový podrobný sběr údajů by měl být založen na jasných definicích dohodnutých na mezinárodní úrovni, aby se zajistila srovnatelnost na vnitrostátní úrovni. Údaje by se měly shromažďovat pravidelně, aby bylo možné provést dlouhodobou analýzu.
- Sběr údajů by měl být rovněž dostatečně podrobný, aby bylo možné porovnat řadu dimenzí – dojednaných na základě diskusí s příslušnými zúčastněnými stranami – jako je odvětví, povolání / druh zaměstnání, spouštěcí problém, kontext kolektivního vyjednávání a pohlaví zúčastněných pracujících.
- V ideálním případě by tyto informace měly být porovnatelné s jinými údaji, aby bylo možné vypočítat ekonomické náklady sporů jak pro zaměstnavatele, tak pro pracující.

Další informace

Zprávu *Collective labour disputes in the EU* (Kolektivní pracovní spory v EU) najdete na adrese <http://eurofound.link/ef21026>.

Vedoucí výzkumu: Christine Aumayr-Pintar

information@eurofound.europa.eu